

KÜLTÜREL EKOSİSTEM HİZMETLERİ BAĞLAMINDA GEDİKLİ KÖYÜ'NÜN REKREASYON DEĞERİNİN BELİRLENMESİ

Yasin YAMAN¹, Seda ÖRÜCÜ^{2*}

¹Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü Sakarya, Türkiye.

yasiinyaman@subu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2200-873

^{2*}Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Isparta, Türkiye.

sedaorucu@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1592-5180

Özet

Bu çalışma, Isparta ili Şarkikaraağaç ilçesine bağlı Gedikli Köyü'nde kırsal halkın kültürel ekosistem hizmetlerine dair algılarını ve buna bağlı rekreasyonel tercihlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcı yaklaşıma dayalı olarak geliştirilen bu çalışmada, 64 kişiye uygulanan anketten elde edilen veriler, istatistiksel ve mekânsal olarak analiz edilmiştir. Katılımcıların rekreasyonel değer atfettiği alanlar Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ortamında yoğunluk analizine tabi tutularak mekânsal olarak analiz edilmiştir. Ayrıca SPSS yazılımı kullanılarak yapılan chi square (ki-kare) ve tek yönlü ANOVA testleri aracılığıyla, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlerin rekreasyonel tercihler üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları, su kenarları, doğal açıklık alanlar ve yaylaların öne çıkan rekreasyonel alanlar olduğunu ortaya koymuş; mekânsal tercihler ile sosyo-demografik faktörler arasında anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bu yönüyle çalışma, kırsal yerleşimlerde kültürel ekosistem hizmetlerinin katılımı yaklaşım ve yöntemler kullanılarak belirlenmesine ve planlama süreçlerine veri tabanlı analizler yardımıyla entegre edilmesine yönelik uygulamalı bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Ekosistem Hizmetleri, Rekreasyon, Katılımcı Yaklaşım, CBS, Gedikli.

ASSESSING THE RECREATIONAL VALUE OF GEDİKLİ VILLAGE IN THE CONTEXT OF CULTURAL ECOSYSTEM SERVICES

Abstract

This study aims to evaluate the perceptions of the rural population regarding cultural ecosystem services and the associated recreational preferences in Gedikli Village, located in the Şarkikaraağaç district of Isparta, Turkey. Based on a participatory approach, data obtained from surveys conducted with 64 individuals were analyzed both statistically and spatially. The areas to which participants attributed recreational value were analyzed in a Geographic Information System (GIS) environment using density analysis. Additionally, chi-square and one-way ANOVA tests were conducted using SPSS to assess the influence of demographic variables, including gender, age, and education level, on recreational preferences. The findings revealed that riversides, natural open spaces, and upland areas were prominent recreational sites, and significant relationships were identified between spatial preferences and socio-demographic factors. In this respect, the study provides an applied contribution to the identification of cultural ecosystem services in rural settlements using participatory approaches and methods, and to their integration into planning processes through data-based analyses.

Keywords: Cultural Ecosystem Services, Recreation, Participatory Approach, GIS, Gedikli.

1. GİRİŞ

Kültürel ekosistem hizmetleri (KEH), bireylerin doğal çevreyle kurduğu estetik, rekreatif, manevi ve kimlik temelli ilişkileri kapsayan, maddi karşılığı olmayan ancak toplumsal refah açısından kritik önemde olan hizmetlerdir (MEA, 2005; Chan et al., 2012; TEEB, 2010). Bu hizmetler arasında yer alan rekreasyon, insanların peyzajla kurduğu fiziksel ve duygusal bağları şekillendirerek hem bireysel yaşam kalitesini artırmakta hem de sosyal bütünleşmeye katkı sunmaktadır (Plieninger et al., 2015; Bieling et al., 2014). Ancak KEH'in niteliksel yapısı ve bireysel algılara dayalı deneyimsel boyutu, ölçülmesini ve mekânsal olarak haritalanmasını karmaşık hale getirmektedir (Scholte et al., 2015; Iniesta-Arandia et al., 2014).

Bu zorluklara rağmen, son yıllarda kırsal alanlarda yaşayan bireylerin KEH algılarını anlamaya yönelik katılımcı yöntemlerin kullanımı artmıştır. Katılımcı Coğrafi Bilgi Sistemleri (Participatory Geographical Information System-PGIS) ve anket temelli uygulamalar, yerel halkın rekreasyonel değer atfettiği alanların mekânsal olarak belirlenmesine olanak sağlamaktadır (Brown & Fagerholm, 2015; Fagerholm & Käyhkö, 2009; Raymond et al., 2010). Bu yöntemler hem değerlerin dağılımını haritalamakta hem de toplumsal değişkenlerle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır (Van Berkel & Verborg, 2014; Hausmann et al., 2016). Özellikle doğa, su ve tarım alanları gibi kırsal unsurların bireylerce nasıl algılandığı, mekânsal tercihlerin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır (Ting et al., 2018; Arnaiz-Schmitz et al., 2021).

Kültürel ekosistem hizmetlerinin haritalanması, sadece doğa-kültür ilişkilerinin görselleştirilmesiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda planlama sürecinde halkın önceliklerini ve mekâna yüklediği anlamları yöneticilere iletme açısından da önemlidir. Özellikle CBS tabanlı yoğunluk analizleri ve PGIS uygulamaları sayesinde, bireylerin değer atfettiği alanların mekânsal örüntüleri ayrıntılı biçimde ortaya konmakta; bu sayede yalnızca biyofiziksel değil, aynı zamanda algısal temelli karar destek verileri üretilebilmektedir (Fagerholm et al., 2012; Iniesta-Arandia et al., 2014). Bu durum, ekosistem hizmetleri planlamasında yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda sosyal veri tabanlı stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlar (Riechers et al., 2020).

Öte yandan KEH'in değerlendirilmesi yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal adalet, katılım ve eşitlik temelli bir planlama yaklaşımı olarak da ele alınmaktadır. Brown et al. (2014), sosyal gruplar arasında KEH'e yüklenen anlamların değiştiğini ve bu farklılıkların karar alma süreçlerinde temsil edilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Hausmann et al. (2016) ise, katılımcı yaklaşımlarla elde edilen mekânsal verilerin, yerel toplulukların kırılganlıklarının ve önceliklerinin planlama süreçlerine daha adil biçimde yansıtılmasına olanak sağladığını ifade etmektedir. Bu çerçevede, kırsal peyzajlarda halk temelli KEH çalışmaları, yalnızca doğal alan yönetimine değil; aynı zamanda sürdürülebilir yaşam stratejilerine de katkı sunmaktadır.

Bu çalışma, Isparta Şarkikaraağaç ilçesine bağlı Gedikli Köyü'nde yaşayan bireylerin kültürel ekosistem hizmetlerine dair algılarına bağlı rekreasyonel tercihlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen 64 anketten elde edilen veriler, SPSS ortamında analiz edilmiş; katılımcıların rekreasyonel tercihlerinde cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyinin etkisi ki-kare ve tek yönlü ANOVA testleri ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, katılımcıların rekreasyonel değer atfettiği alanlar CBS kullanılarak yoğunluk analizi kullanılarak mekânsal olarak modellenmiştir. Bu bağlamda çalışma, kırsal yerleşim alanlarında KEH'in halk temelli olarak belirlenmesi ve mekânsal örüntülerle bütünleştirilerek planlama süreçlerine entegre edilmesine yönelik uygulamalı bir örnek sunmaktadır. Bu kapsamda ele alınan araştırma soruları:

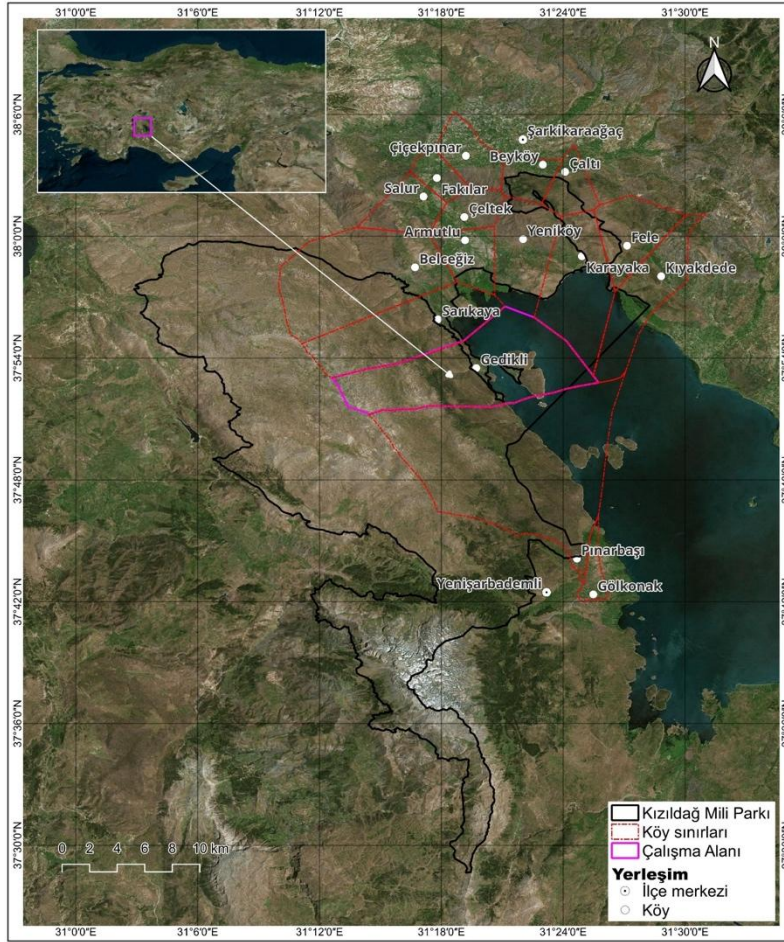
1. Yerel halk, Gedikli Köyü ve çevresindeki hangi alanlara rekreasyonel değer atfetmektedir?
2. Rekreasyonel değerler cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi gibi demografik özelliklere göre anlamlı biçimde farklılık göstermekte midir?
3. Rekreasyonel olarak değer atfedilen alanların mekânsal yoğunluğu nasıldır?
4. Katılımcı yöntemle gerçekleştirilen anket uygulamaları ve CBS analizleri KEH'in kırsal planlamaya entegrasyonu için nasıl bir katkı sunmaktadır?

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışma Alanı

Çalışma alanı Isparta Şarkikaraağaç İlçesine bağlı olan Gedikli Köyü'dür. Kuzeyde Sarıkaya, güneyde Pınarbaşı'na komşu olan köy 265'ini erkeklerin 289'unu kadınların oluşturduğu toplam 554 nüfus ve 1194 metre rakıma sahiptir. Türkiye'de büyük ölçüde kiraz ve elma üretimine katkıda bulunan çalışma alanı

Şarkikaraağaç İlçe Merkezine 29 km uzaklıktadır. Türkiye sınırları içerisinde tarım, hayvancılık ve yerleşik hayatın olduğu tek ada olan Mada Adasını bünyesinde barındıran köy, ada sayesinde rekreasyonel değer potansiyelini arttırmaktadır. Ayrıca Gedikli Köyü'nün ev sahipliği yaptığı Geleneksel Honamlı Yörükleri Şenlikleri'nin yapıldığı Sindel Yaylası da rekreasyonel potansiyel açıdan çalışma alanına değer katmaktadır. Köyün diğer bir özelliği ise içerisinde birçok rekreasyon alanını bulunduran Türkiye'nin en büyük 3. Milli Parkı olan Kızıldağ Milli Parkı (KMP) sınırları içerisinde yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanı

2.2. Veri Toplama ve Analiz

Çalışmaya ait veriler katılımcı coğrafi bilgi sistemleri (PGIS) kullanılarak, yerel halktan 64 kişiyle yüz yüze yapılan anket yoluyla toplanmıştır. Veri toplama sürecinde rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, çalışma alanında anket uygulanacağı önceden halka duyurulmuş ve köyde aktif olarak yaşayan her bireye ulaşmak hedeflenmiştir. Bu yöntem yalnızca rastgele örneklemeyle dayanmaktan ziyade, köydeki farklı demografik gruplardan KEH sosyal değeri hakkında daha kapsamlı bir perspektif elde etmeyi amaçlamıştır.

Anket formu iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve köyde ikamet süresi gibi sosyo-demografik bilgileri alınmıştır. İkinci bölümde ise katılımcıların yaşadıkları yer ve çevresindeki doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin sağladığı kültürel ekosistem hizmetlerinden 'rekreasyon' ile ilişkili atfettiği değerler ve bu değerleri atfettikleri alanlara ilişkin veriler coğrafi koordinatlı veri biçiminde toplanmıştır. Bu kapsamda, katılımcılardan, köy ve çevresinde rekreasyonel değer taşıdığını düşündükleri alanları işaretlemeleri/tanımlamaları istenmiştir. Bu amaçla, her bir katılımcıya Gedikli Köyü'nün yüksek çözünürlüklü raster haritası sunularak rekreasyonel değer atfettikleri noktaları harita üzerinde işaretlemeleri sağlanmıştır. Elde edilen nokta (point) formatındaki vektörel veriler, CBS ortamına aktarılmıştır.

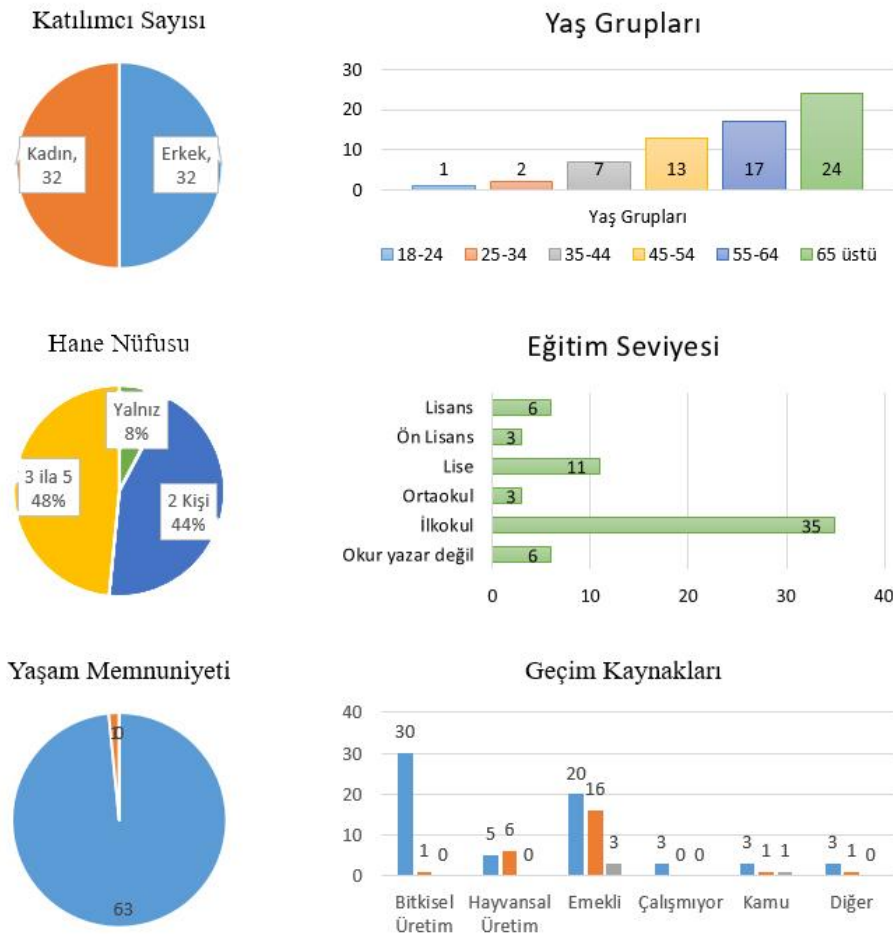
Mekânsal analizde, rekreasyonel değere sahip olarak belirtilen noktalar üzerinde yoğunluk analizi (kernel çekirdek analizi) kullanılmıştır. Bu analiz sayesinde, Gedikli Köyü ve çevresinde rekreasyonel kullanımın mekânsal olarak yoğunlaştığı alanlar belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra, anketlerden elde edilen sosyo-demografik veriler ve kategorik değişkenler SPSS 28 programında analiz edilmiştir. Cinsiyet ile tercih edilen alan türleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ki-kare testi, yaş ve eğitim düzeyi ile rekreasyonel tercihler arasındaki anlamlı farkları ortaya koymak amacıyla ise tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Bu sayısal analizler, farklı sosyo-demografik grupların çevresel tercih eğilimlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye olanak sağlamıştır.

3. BULGULAR

Yapılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre ankete katılım gösterenlerin %50'si kadın, %50'si erkek popülasyonundan oluşmakla birlikte, %64,1'ini 55 yaş üzeri bireylerin oluşturduğu ve katılım gösteren genç birey sayısının oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Ankete katılanların büyük çoğunluğunu %54,7 ile ilkokul mezunları, %17,1 ile lise mezunları %9,4 ile okuma yazma bilmeyenler ve aynı oranda lisans mezunundan oluşmaktadır. Ortaokul mezunu ve ön lisans mezunları da %4,7'lik orana sahiptir. Hane halkı yaşam verilerine bakıldığında, 31 kişinin hanede 3-5 kişi, 28 kişinin hanede 2 kişi ve kalan 5 katılımcının ise yalnız yaşadığı tespit edilmiştir. Yaşam memnuniyeti verilerine bakıldığında, yerel halkın Gedikli Köyü'nde 63 kişi tarafından memnunum ve 1 kişi tarafından karasızım tercihlerinin işaretlenmesi ile köyde yaşamının katılımcılara mutluluk verdiği sonucu çıkarılabilir.

Geçim kaynakları verileri; bitkisel üretimin Gedikli'nin temel geçim kaynaklarını oluşturduğu, geri kalan bireylerin ise emekli olduğu tespit edilmiştir. Yerel halkın %45'i iki veya üç gelir kaynağına sahiptir (Şekil 2).

Şekil 2. Demografik veriler

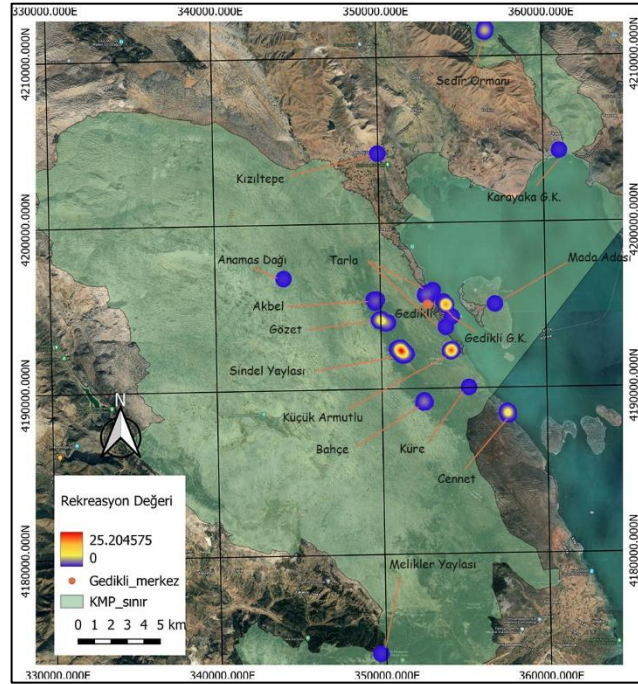
Gedikli köy halkının rekreasyonel alanlara olan talebi mekân tercihlerine ve kullanımlarına olumlu olarak yansımaktadır. Özellikle yayla ve su kıyısı alanları yerel halk kullanıcıları tarafından boş zamanlarında oldukça fazla tercih edilmektedir. Sonuçlara bakıldığında, yerel halkın rekreasyonel amaçlı ziyaret ettiği alanlara ait olan veriler şöyle sıralanmaktadır. Ankete katılanların %25,5'i Sindel

Yaylası'nı rekreasyonel amaçlı tercih etmiştir. Bu yayla köylülere geniş açık alanlar, daha kaliteli iklim, temiz hava ve manzara sunarken yüksek oranda rekreasyonel değer de barındırmaktadır. Küre ve Gedikli Göl Kenarı ise %17,5 ve %16'lık oranlarla geniş bir rekreasyonel potansiyeli doğasında-kültüründe barındırmaktadır. Bununla birlikte, Gözet ve Sedir Ormanları %7,5 ile hem biyolojik hem doğal peyzaj bakımından yerel halk için önemli rekreasyon potansiyeli barındırmaktadır (Çizelge 1). Yüksek rekreasyonel kapasiteye sahip bu alanlar içerisinde diğerlerinden farklılık gösteren Sedir Ormanı diğer mekanların aksine köy merkezine uzak bir alanda konumlanırken (35 km. uzakta) diğer alanlar yerel halkın kolaylıkla erişebilecekleri mesafelerde bulunmaktadır.

Çizelge 1. Gedikli Köyü'nün sağladığı rekreasyonel değerler

Rekreasyonel Alan	Ziyaretçi	Oransal Dağılım	Kümülatif Oran
Gözet	15	7.5	7.5
Akbel	6	3.0	10.5
Kızıltepe	2	1.0	11.5
Tarla	4	2.0	13.5
Bahçe	6	3.0	16.5
Gedikli Göl kenarı	32	16.0	32.5
Karayaka Göl kenarı	2	1.0	33.5
Mada adası	2	1.0	34.5
Küçük Armutlu	4	2.0	36.5
Sindel Yaylası	51	25.5	62.0
Cennet	14	7.0	69.0
Küçük Armutlu	4	2.0	71.0
Anamas Dağı	2	1.0	72.0
Küre	35	17.5	89.5
Şarkikaraağaç	2	1.0	90.5
Sedir Ormanı	15	7.5	98.0
Tolca	2	1.0	99.0
Melikler Yaylası	2	1.0	100.0
Toplam	200	100.0	

Yapılan çekirdek analizine göre özellikle su kenarları ve yaylalar hem ekolojik hem turistik açıdan çekim noktası oluşturmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Rekreasyon değeri çekirdek analizi

Yerel halk kullanıcılarının yaş grup dağılımlarına göre rekreasyonel değerlere yönelik algılarında bir fark olup olmadığını değerlendirmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) testi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar yaş grupları arasında istatistiksel olarak ($F(4,195) = 2.967, p = 0.021$) anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2). Elde edilen bu bulgular, yaş değişkeninin rekreasyon değer algısını etkilediğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 2. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Rekreasyon Değeri	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	P Değeri
Gruplar Arasında	343.385	4	85.846	2.967	.021*
Grup İçerisinde	5642.615	195	28.936		
Toplam	5986.000	199			

*, ** sırasıyla $p < 0.05$ ve $p < 0.01$

Varyans homojenliğine ilişkin Levene testi sonucunda, gruplar arası varyansların homojen olduğu ortaya çıkmıştır ($p = 0.099 > 0.05$). Bu nedenle, post-hoc analizlerde eş varyans sayımına dayanan Tukey HSD testi tercih edilmiş, fakat bu test ile elde edilen karşılaştırmalarda anlamlı fark sınırlı kaldığından dolayı, daha hassas sonuçlar üretmek için LSD testi uygulanmıştır. Buna göre, 25–34 yaş grubu, 35–44 ($p = 0.028$) ve 55–64 yaş gruplarına ($p = 0.044$) kıyasla rekreasyonel değerlere anlamlı düzeyde daha yüksek bir değer atfetmiştir. Bununla birlikte 35–44 yaş grubu, 45–54 yaş grubuna göre anlamlı derecede daha düşük bir orana sahiptir ($p = 0.014$). Son olarak, 45–54 yaş grubu, 55–64 yaş grubuna göre daha yüksek bir orana sahiptir ($p = 0.020$) (Çizelge 3).

Çizelge 3. LSD test sonuçları

LSD Değer Tablosu	Yaşınız	Ortalama Fark	Standart sapma	P Değeri
25-34	35-44	4.556*	2.053	.028*
	55-64	3.964*	1.951	.044*
35-44	25-34	-4.556*	2.053	.028*
	45-54	-3.053*	1.227	.014*
	65<	-2.429*	1.231	.050*
45-54	35-44	3.053*	1.227	.014*
	55-64	2.461*	1.048	.020*

55-64	25-34	-3.964*	1.951	.044*
	45-54	-2.461*	1.048	.020*
65<	35-44	2.429*	1.231	.050*

*, ** sırasıyla $p < 0.05$ ve $p < 0.01$ ortalama farkların anlamı

Elde edilen sonuçlar, özellikle genç bireylerin (25–34 yaş) rekreasyonel alanları daha çok kullandıklarını göstermektedir. Bu durum, genç bireylerin rekreasyonel aktivitelere daha fazla ilgi göstermesi ve bu faaliyetleri yaşam kalitesini arttıran bir enstrüman olarak anlamlandırdıkları ile açıklanabilir. Orta yaş gruplarında (35–64) ise rekreasyonel faaliyetlere katılım düzeyinin düştüğü, ancak ileri yaş grubunda (65+) tekrar rekreasyonel aktivitelere ilginin arttığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, yaşla birlikte yerel halkın bitkisel üretim, hayvancılık ve diğer iş gruplarına daha fazla zaman ayırdığı, diğer yaş gruplarına göre boş zaman sürelerinin kısıtlı olması gibi temel faktörler ile açıklanabilir.

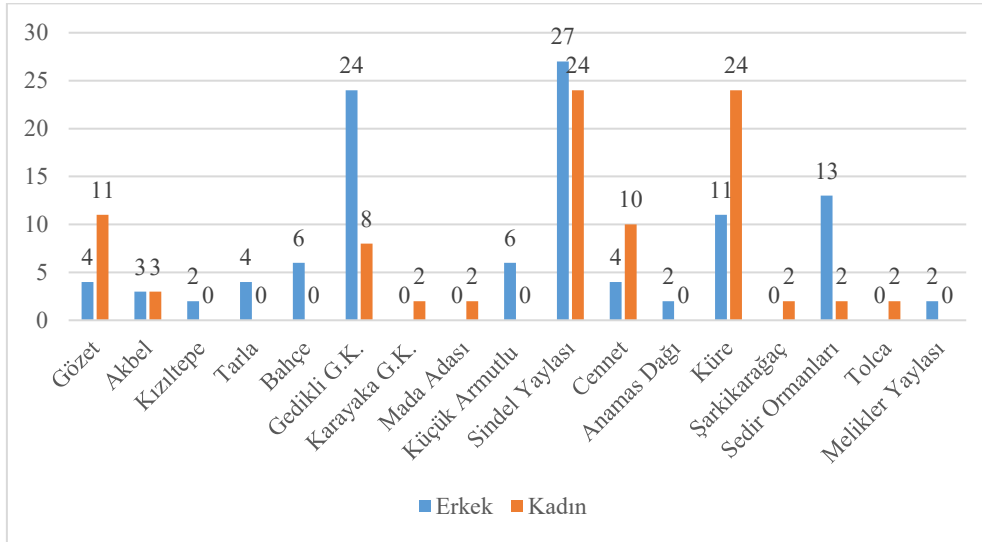
Kategorik değişken (kadın-erkek) ve kategorik tercihler (rekreasyon tercihleri) bağlamında ilişkileri incelemek için ki-kare testi uygulanmıştır. Bu test ile cinsiyet ile rekreasyon tercihleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığı test edilmiştir. Elde edilen verilere göre, cinsiyet ve rekreasyon tercihleri arasında ($p = 0.00^{**}$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Ki-kare testi sonucu

	Değer	df	P Değeri (Anlamlılık Düzeyi)
Ki-Kare	53.975 ^a	17	.000 ^{**}
Toplam Örnek	200		

*, ** sırasıyla $p < 0.05$ ve $p < 0.00$ anlamlılık düzeyi.

Yapılan ki-kare testi sonucunda, cinsiyet ile yerel halk kullanıcılarının rekreasyon alanı tercihleri arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 (17) = 53.975$, $p < .001$). Bu sonuç, bireylerin rekreasyonel alan seçimlerinin cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir. Örneğin, yerel katılımcılar arasında erkekler Beyşehir Gölü kenarı, Sindel Yaylası ve Sedir Ormanı gibi alanları rekreasyon amaçlı kadınlardan daha fazla tercih etmiş, diğer taraftan kadın katılımcılar, Gözet, Küre ve Cennet gibi alanları erkeklerden daha fazla oranda tercih etmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Cinsiyete göre rekreasyon tercihleri

4. BULGULAR

Çalışmamızın bulguları, Gedikli Köyü'ndeki kültürel ekosistem hizmetlerine dayalı rekreasyonel değerlerin, belirli doğal unsurlar etrafında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Özellikle su kenarları, doğal açıklık alanlar ve yaylalar gibi peyzaj unsurları, yerel halk tarafından rekreasyonel olarak yüksek değer atfedilen alanlar arasında öne çıkmaktadır. Bu sonuçlar, daha önce yapılan çalışmalarda su ve manzara gibi doğal unsurların rekreasyon tercihlerini belirlemede önemli bir rol oynadığını vurgulayan bulgularla paralellik göstermektedir

(Ting et al., 2018; Arnaiz-Schmitz et al., 2021). Kültürel ekosistem hizmetlerinin doğası gereği soyut ve deneyimsel bir boyutu bulunmasına karşın, bu tür değerlerin toplumsal refah ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisi geniş çapta kabul edilmektedir (Plieninger et al., 2015; Bieling et al., 2014).

Kültürel ekosistem hizmetlerinin mekânsal olarak haritalanması, bu hizmetlerin planlama süreçlerine entegrasyonunun sağlanmasında önemli bir araçtır (Fagerholm et al., 2012; Iniesta-Arandia et al., 2014). Çalışmamızda kullanılan katılımcı Coğrafi Bilgi Sistemleri (PGIS) yöntemleri, yerel halkın rekreasyonel tercihlerinin mekânsal dağılımlarını belirlemede etkili bir araç olarak öne çıkmıştır. Bu bulgu, kültürel hizmetlerin mekânsal olarak görselleştirilmesinin, bu değerlerin toplumsal ve çevresel önceliklere dayalı karar süreçlerine nasıl entegre edilebileceğini göstermektedir (Brown ve Fagerholm, 2015; Raymond et al., 2010). Gedikli Köyü’nde, yerel halkın rekreasyonel değer atfettiği alanların yoğunluk analiziyle ortaya konması, bu alanların yönetimi ve korunmasına yönelik daha hedeflenmiş ve etkili stratejiler geliştirilmesine olanak tanımaktadır.

Mekânsal analizlerin bir başka önemli bulgusu, demografik değişkenlerin (yaş ve cinsiyet) yerel halkın rekreasyonel tercihlerinde belirgin farklılıklara yol açtığıdır. Özellikle erkek ve kadın katılımcılar arasında rekreasyonel tercihlerin farklılaştığı gözlemlenmiştir. Erkekler, daha uzak ve doğal alanları (Beyşehir Gölü, Sindel Yaylası, Sedir Ormanı gibi) kadınlardan daha fazla tercih ederken, kadınlar daha yakın mesafedeki alanları (Gözet, Küre, Cennet gibi) tercih etmiştir. Bu bulgu, cinsiyetin ekosistem hizmetlerine yönelik değer algılarını şekillendirdiği ve bu tür farklılıkların karar alma süreçlerinde göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır (Brown et al., 2014). Ayrıca yaş grupları arasında yapılan analiz, genç yetişkinlerin (25-34 yaş) rekreasyonel alanlara yüksek değer atfettiğini, orta yaş gruplarında ise (35-64 yaş) katılımın azaldığını göstermektedir. Bu bulgu, yaşın sosyal ve ekonomik faktörlerle olan ilişkisini yansıtarak, yaş gruplarının doğal alanlara nasıl değer atfettiğini daha derinlemesine anlamamıza olanak tanımaktadır (Hausmann et al., 2016).

Özetle, elde edilen bulgular, kültürel ekosistem hizmetlerinin yerel halkın yaşam kalitesine katkısını doğrulamakta ve bu hizmetlerin planlama süreçlerinde dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, mekânsal analizler ve katılımcı yöntemler sayesinde, kırsal alanlarda halk temelli ekosistem hizmetlerinin etkin bir şekilde değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Bu yaklaşım hem doğa koruma hem de sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için önemli bir adım teşkil etmektedir.

Bu araştırma ayrıca, kırsal alanda kültürel ekosistem hizmetlerinin değerlendirilmesinde katılımcı yaklaşımlar ve CBS analizlerinin entegrasyonunun etkinliğini gözler önüne sermektedir. Gedikli Köyü örneğinde, yerel halkın rekreasyonel tercihlerine yönelik en değerli alanlar, mekânsal olarak başarılı bir şekilde haritalanmış ve bu alanların korunmasına yönelik somut veri sağlanmıştır. Literatürdeki bulgularla paralel olarak, kültürel ekosistem hizmetlerinin, biyofiziksel verilerin ötesinde, sosyo-kültürel verilerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Fagerholm et al., 2012; Iniesta-Arandia et al., 2014). Bu çalışmanın sonuçları, kültürel ekosistem hizmetlerinin kırsal yerleşimlerdeki yönetim ve planlama süreçlerine dahil edilmesinin hem çevresel hem de toplumsal sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Gelecekteki çalışmalarda, farklı coğrafi bölgelerde benzer katılımcı yöntemlerin uygulanması ve bu yöntemlerin rekreasyonel alanların yönetimi üzerindeki etkilerinin daha geniş ölçekte değerlendirilmesi uygun olacaktır. Ayrıca, bu tür hizmetlerin sürdürülebilir yönetimi, çevresel farkındalığı artırma, doğayla uyumlu rekreasyonel altyapıların tasarımı ve topluluk temelli adaptif yönetim stratejilerinin geliştirilmesi gibi uygulamalı önerileri içermelidir. Sonuç olarak, bu çalışma, kültürel ekosistem hizmetlerinin yerel ölçekte yönetilmesi ve korunmasında katılımcı yaklaşımların nasıl etkin bir araç haline gelebileceğini somut bir örnekle göstermektedir.

TEŞEKKÜR

Bu makale, Yasin Yaman tarafından Doç. Dr. Seda Örucü’nün danışmanlığında yürütülen “Kırsal Yerleşim Alanlarında Kültürel Ekosistem Hizmetleri ve Doğal Altyapılara Dayalı Sosyal Değerin Katılımcı CBS ile Belirlenmesi” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir. Yazarlar, TOVAG 1001-1230036 numaralı araştırma projesi (EKOMAP) kapsamında TÜBİTAK’a, ilgili proje ekibine ve FDK-2023-9170 nolu proje kapsamında Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’ne verdikleri destek için teşekkürlerini sunarlar.

KAYNAKLAR

- Arnaiz-Schmitz, C., Herrero-Jáuregui, C., Schmitz, M. F., & Pineda, F. D. (2021). Integrating landscape connectivity into the assessment of ecosystem services to support landscape planning. *Land*, 10(3), 343. <https://doi.org/10.3390/land10030343>
- Bieling, C., Plieninger, T., Pirker, H., & Vogl, C. R. (2014). Linkages between landscapes and human well-being: An empirical exploration with short interviews. *Ecological Economics*, 105, 19–30. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.05.013>
- Brown, G., & Fagerholm, N. (2015). Empirical PPGIS/PGIS mapping of ecosystem services: A review and evaluation. *Ecosystem Services*, 13, 119–133. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2014.10.007>
- Brown, G., Schebella, M. F., & Weber, D. (2014). Using participatory GIS to measure physical activity and urban park benefits. *Landscape and Urban Planning*, 121, 34–44. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.09.006>
- Chan, K. M., Satterfield, T., & Goldstein, J. (2012). Rethinking ecosystem services to better address and navigate cultural values. *Ecological Economics*, 74, 8–18. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.11.011>
- Fagerholm, N., & Käyhkö, N. (2009). Participatory mapping and geographical patterns of the social landscape values of rural communities in Zanzibar, Tanzania. *Fennia*, 187(1), 43–60. <https://doi.org/10.11143/8603>
- Fagerholm, N., Käyhkö, N., Ndumbaro, F., & Khamis, M. (2012). Community stakeholders' knowledge in landscape assessments—Mapping indicators for landscape services. *Ecological Indicators*, 18, 421–433. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2011.12.004>
- Hausmann, A., Slotow, R., & Di Minin, E. (2016). Conserving the wilderness experience in the face of expanding nature-based tourism. *Conservation Biology*, 30(5), 874–883. <https://doi.org/10.1111/cobi.12677>
- Iniesta-Arandia, I., García-Nieto, A. P., Martín-López, B., Aguilera, P. A., Montes, C., & López-Santiago, C. (2014). Spatial mismatches between cultural ecosystem services and biodiversity: A methodological proposal. *Land*, 3(3), 566–586. <https://doi.org/10.3390/land3030566>
- Millennium Ecosystem Assessment (MEA). (2005). *Ecosystems and human well-being: Synthesis*. Island Press.
- Plieninger, T., Dijks, S., Oteros-Rozas, E., & Bieling, C. (2015). Assessing ecosystem services with stakeholders' perceptions and expectations. *Ecosystem Services*, 16, 200–209. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2015.06.007>
- Raymond, C. M., Bryan, B. A., MacDonald, D. H., Cast, A., Strathearn, S., Grandgirard, A., & Kalivas, T. (2010). Mapping community values for natural capital and ecosystem services. *Ecological Economics*, 68(5), 1301–1315. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2008.12.006>
- Riechers, M., Barkmann, J., & Tschardtke, T. (2020). Diverging perceptions by social groups on cultural ecosystem services provided by urban green. *Land*, 9(7), 244. <https://doi.org/10.3390/land9070244>
- Scholte, S. S. K., van Teeffelen, A. J. A., & Verburg, P. H. (2015). Integrating socio-cultural perspectives into ecosystem service valuation: A review of concepts and methods. *Ecological Economics*, 114, 67–78. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.03.007>
- TEEB. (2010). *The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Ecological and Economic Foundations*. Earthscan.
- Ting, M., Chan, J. C. L., & Huang, Z. (2018). Exploring regional variations of cultural ecosystem service perceptions using social media data in Hong Kong. *Sustainability*, 10(11), 4006. <https://doi.org/10.3390/su10114006>

Van Berkel, D. B., & Verburg, P. H. (2014). Spatial quantification and valuation of cultural ecosystem services in an agricultural landscape. *Ecological Indicators*, 37, 163–174.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2012.06.025>